

23. Shapovalov, B. (2018). Suchasni vitchyzniani ta zakordonni pedahohichni tekhnolohii formuvannia hotovnosti do zakhystu vitchyzny v ekstremalnykh sytuatsiakh. *Suchasnyi vykhovnyi protses: sutnist ta innovatsiinyi potentsial: materialy zvit. nauk.-prakt. konf. Inst-tu problem vykhovannia NAPN Ukrainy za 2017 r.* / [Za red. I. D. Bekha, R. V. Malynoshevskoho]. Vyp. 6. Ivano-Frankivsk: NAIR. 356 s. [in Ukrainian].

24. Gross, M. and Ho, Shuyuan M. (2021). Collective Learning for Developing Cyber Defense Consciousness: An Activity System Analysis. *Journal of Information Systems Education*: Vol. 32 : Iss. 1 , 65-76.

Olha Volianiuk,

*Candidate of Political Science, Associate Professor,
Mykhailo Dragomanov Ukrainian State University*

National Values And Defensive Consciousness in the Focus of State Policy

The article examines the transformations in Ukraine's state policy in fostering citizens' defensive consciousness and the value orientations of the political nation during wartime. This involves a reinterpretation of political science categories such as consciousness, values, and identity through a security dimension, which has influenced academic research, educational programs, legal frameworks, and political practices. Defensive consciousness, as a politico-axiological phenomenon and an element of national identity, is explored in the context of its interrelation with patriotic education, civic education, and political consolidation. State policy in this sphere is reconsidered as the "art of the possible," shaped by values, priorities, agency, and limits of intervention. The study employs a politico-axiological approach, analyzing legal acts, scientific texts, and sociological survey data. It reveals how war has fostered the prioritization of security, patriotism, and social maturity within Ukrainian society, leading to a transformation of values and identity structures. Defensive consciousness is identified as a complex phenomenon requiring interdisciplinary analysis, while the challenges of identity politics (e.g., political manipulation, populism, external threats) demand rigorous political science investigation. It is argued that the adoption of new legal documents reflects attempts to enhance the state's role in shaping national identity. At the same time, it is crucial to avoid interdepartmental duplications and contradictions, strive for further alignment of such policies with new strategic goals, and incorporate lessons learned in building a democratic model of ethno-politics, memory policy, and reintegration into identity policy documents. The findings underscore the need to develop state policy in the field of national identity (and defensive consciousness as its component) through scientifically grounded concepts and the promotion of political values that address contemporary challenges.

Keywords: *political values, defensive consciousness, state policy, civic identity, identity politics, national security, patriotic education.*

<https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series22.2024.36.13>

УДК 321.7:323(477)

Анна Карнаух,

*кандидатка політичних наук, доцентка, доцентка кафедри політичних наук,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
ORCID: 0000-0002-4329-5684; email: annakarnayh76@gmail.com*

Богдан Вовк,

*студент спеціальності «Політологія»
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
ORCID: 0009-0007-1476-2769; email: 24nnp.b.vovk@std.udu.edu.ua*

ОСОБЛИВОСТІ ДЕМОКРАТИЧНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Актуальність теми статті полягає у тому, що навіть на сучасному етапі свого існування в Україні простежується нелінійність політичного розвитку, пов'язана з транзитивними стрибками та системною напруженістю, яка обумовлена російсько-українською війною. По суті наявні зміни політичного режиму в Україні пов'язані з відстоюванням державної сутності, які є рефлексією на зовнішні виклики. Для того, щоб визначити тип політичного режиму в Україні, необхідно, в першу чергу, врахувати взаємодію та вибір різних чинників у контексті історичного становлення української державності. Тому дуже актуально міркувати над поточним періодом часу, в якому опинилася Україна, адже зазвичай саме після таких періодів відбувається зміцнення демократичних процесів і трансформаційні підйоми. У першу чергу, потрібно враховувати колишній стан політичної системи в Україні, який може виступати основним чинником розуміння цінності сучасних демократичних перетворень, адже довгий час місія Української держави залишалася невизначеною, що потребує уточнення цієї місії та інших завдань, цілей, напрямів, векторів розвитку. Демократизація повинна стати ключовим механізмом реформування державного управління, що на сьогоднішній день є однією з найголовніших та найважливіших складових політичного процесу в Україні. Дуже цікаво відстежувати як саме відбувається у нашій державі демократичне державотворення та визначити характерні риси цього

процесу з точки зору транзитології як однієї з посткомуністичних країн, які спрямовані на консолідацію демократії. Метою статті є визначення специфіки трансформації політичного режиму в Україні, який не тільки змінювався, а ще й набував нових якостей та характерних рис, що вплинуло на державотворчий процес і суспільно-політичний розвиток. Це стосується спроби визначити особливості українського варіанту переходу від авторитарного політичного режиму до демократичного ладу для з'ясування особливостей сценарію демократизації.

Ключові слова: політичний режим, транзит, демократія, демократизація, авторитаризм, Україна, Помаранчева революція, Революція Гідності.

Вступ. Поняття демократичного транзиту є одним із усталених проблем, що характеризує стан пострадянських країн, які є перехідними. Прикладом таких країн є Україна. Протягом усього часу існування нашої держави транзитивні процеси та перетворення, які були спрямовані на вдосконалення політичної системи, так і не спричинили значних змін у функціонуванні політичних інститутів, не призвели до суттєвого покращення економічної, соціально-культурної та правової систем, а також не сприяли зростанню добробуту населення. Після оголошення незалежності, в Україні починають відбуватися суттєві зміни. Незважаючи на значні відмінності в суспільно-політичних процесах, які відбувалися і продовжують відбуватися в Україні, існує певна внутрішня логіка модернізації нашого суспільства.

Транзитивний період розвитку українського суспільства означає політичну ситуацію, яка зумовлена переходом від старого режиму до більш нового та вдосконаленням самої політичної системи. Такий поміркований тип переходу передбачає перемогу опозиції на виборах, після чого вона або веде переговори зі старою елітою щодо способів проведення реформ, або дозволяє представникам старої еліти інтегруватися в нові владні структури. Цей підхід займає тривалий час, а при збереженні впливу старої еліти існує ризик відхилень чи зупинок у процесах демократизації. Саме таким шляхом і розвивається наша країна.

В Україні наразі проводяться реформи в усіх сферах життєдіяльності суспільства, включаючи політичне управління, охорону здоров'я, судову та податкову системи, а також ключові напрямки діяльності держави, тому для наукового розгляду це залишається цікавим питанням. **Мета дослідження** вбачається у необхідності окреслення специфіки трансформації політичного режиму в Україні, його змін, нових якостей та характерних рис, що вплинуло на державотворчий процес і суспільно-політичний розвиток.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняному політичному дискурсі відстеження демократичних перетворень та інших режимних змін в Україні є дуже актуальною проблематикою, яка не залишилася без уваги. Наразі існує безліч матеріалів із вказаної тематики (В. Томахів, Г. Кривчик, М. Олійник, Г. Редькіна, М. Михальченко, О. Фісун, О. Бабкіна, Н. Міненкова та ін.). Проте, незважаючи на це, було б важливо здійснити узагальнюючий аналіз того, як відбувався демократичний транзит в Україні, з якою швидкістю, інтенсивністю, циклічністю, надати цьому якісну характеристику. Сьогодні доречно говорити саме про демократичний транзит, який за своїм змістом витіснив пересічну дефініцію «перехід до демократії». Власне проблематика еволюції та поетапності політичного режиму є ґрунтовно дослідженою. **Методи дослідження.** У рамках наукової статті були використані такі методи загальнотеоретичного рівня як аналіз і синтез, індуктивний і дедуктивний методи, узагальнення, компаративний, принцип об'єктивності. Враховуючи те, що була приділена увага різним аналітичним джерелам, науковим статтям у вісниках, часописах, записках, матеріалах конференцій і тез інтернет-конференцій, сформовано уявлення про перехідні режимні процеси в Україні.

Результати та дискусії. Після проголошення незалежності Україна задекларувала намір створити вільне та демократичне суспільство. Держава взяла на себе зобов'язання захищати права і свободи людини й громадянина, що було закріплено в Конституції України 1996 р. Вона гарантувала право на участь в управлінні державними справами, мирні зібрання та маніфестації, а також на звернення до органів державної влади, місцевого самоврядування і посадових осіб. Громадянам надано право на свободу політичної діяльності, а також на об'єднання в політичні партії та громадські організації (цит. за Кривчик, 2019, с. 83).

Перший Президент України Л. Кравчук, з одного боку, відкинув догми комунізму і норми тоталітарного правління; з іншого – залишився ідеологом, подібним до інших, для яких компроміс був важливішим за досягнення перемоги будь-якою ціною. Політичний режим України того часу був таким самим – суперечливим, з тим, що політична воля Президента слабо впливала на діяльність інститутів влади, а пошук компромісів у політичній та економічній сферах більше нагадував маневрування без чіткої мети (Михальченко, 2010, с. 86). Цей режим був відносно демократичним і ліберальним, проте вразливим, що зрештою призвело до його занепаду. Найбільшу роль у цьому зіграв Л. Кучма (Михальченко, 2010, с. 87). З грудня 1992 р. по травень 1993 р., після рішення Верховної Ради України про надання Уряду України надзвичайних повноважень, політичний режим набув парламентсько-прем'єрської моделі. У травні 1993 р. були спроби впровадити президентську форму правління за ініціативою глави держави, однак Верховна Рада України не підтримала ці пропозиції, режим залишився президентсько-парламентським (Мінєнкова, 2012, с. 65).

Короткий термін президентства Л. Кравчука виглядав як адаптація до обставин – як для самого Президента України, так і для всього державного управлінського апарату, народу, що боровся за виживання, фінансово-промислових груп, які тільки починали зміцнювати свої позиції та претендувати на владу, а також частини опозиції, готової до співпраці з Президентом України після здобуття Україною незалежності. Не були встановлені й закріплені на законодавчому рівні чіткі правила для українського політичного середовища, політичних партій і їхніх лідерів, а також для суспільства загалом; інституційні зміни в політичних структурах не відбулися, а самі інститути залишалися незмінними по суті; громадянське суспільство залишалося слабким і нерозвинутим; не було створено стратегії економічного розвитку країни; збільшувалося зубожіння населення; розширювався тіньовий сектор в економіці та політиці; корупція швидко поширювалася (Дем'яненко, 2014, с. 41). Крім того, під час президентства Л. Кравчука почала формуватися така система центральних органів державної влади, яка надавала президенту можливість стояти «над» іншими гілками влади та впливати на їхні рішення, «коригуючи» їхні дії (Дем'яненко, 2010, с. 28-29).

Спочатку режим президентства Л. Кучми називали «виборчим клієнтелізмом» через процес «демократизації номенклатури». Деякі науковці відійшли від лінійної концепції транзитології як поступового переходу від комунізму до демократії, а політичний режим України в той період часто описувався як «виборчий авторитаризм», що дозволяло уникати використання терміну «демократія» для його характеристики. Водночас у 1994-1998 рр. питання реформування державної служби, місцевого самоврядування та судової системи навіть не піднімалися на офіційному рівні (Зеленько, Бевз, Брехарь, 2021, с. 49).

Серед численних класифікацій у політології, найбільш прийнятними є гібридна держава та «конкурентний авторитаризм». Країни, як-от наприклад Україну за часів Л. Кучми, можна вважати авторитарними державами (Зеленько, Бевз, Брехарь, 2021, с. 49) та демократіями в перехідному періоді, які не намагаються досягти консолідованої демократії. Україна за періоду правління Л. Кучми була і «конкурентоспроможною авторитарною» державою. Приклад свідчить про те, що гібридні режими можуть залишатися стабільними навіть після революцій. Важко не погодитися з думкою українського політолога Ю. Мацієвського, який стверджує, що гібридизація, а не демократизація чи відродження авторитаризму, є ключовою тенденцією постреволюційного розвитку в Україні. У гібридизації він вбачає процес відтворення та збереження підривного впливу неформальних інститутів, таких як клієнтелізм, корупція, кумівство, на формальні інститути, тобто конституцію, закони, нормативно-правові акти (цит. за Зеленько, Бевз, Брехарь, 2021, с. 50).

Громадяни, перебуваючи в межах посттоталітарної політичної культури, сподівалися на чергового «рятівника» як всенародно обраного президента чи іншої політично відповідальної особи. Ці сподівання, разом із широкими повноваженнями президента, визначеними новою Конституцією України, стали однією з причин того, що в період з 1996 по 2004 рр. в процесах трансформації та функціонування політичного режиму не лише домінували авторитарні тенденції, але й фактично сформувався режим президента Л. Кучми

в його найбільш негативному прояві – кланово-олігархічному (Ісків, 2021). Президентські вибори 1999 р. підтвердили домінування глави держави, який успішно контролював ключові ресурсні позиції на політичній арені та встановлював формальні й неформальні правила гри. При цьому президент покладався більше на державно-адміністративні канали впливу клієнтарного характеру, а не на публічно-політичні, зокрема через зміну та призначення регіональних лідерів, контроль над важливими позиціями в державному апараті, силових міністерствах і основних секторах економіки (Фісун, 2008, с. 10). Переломним моментом у розвитку неопатримоніального режиму став «касетний скандал» і парламентські вибори 2001-2002 рр., які підірвали міжелітний компроміс. Протягом 2001-2002 рр. від «партії влади» відокремилася значна частина впливових економічних груп і більшість національно-демократичних субеліт, які вийшли з клієнтарно-патронажної мережі Л. Кучми та стали основою альтернативної коаліції В. Ющенка (Фісун, 2008, с. 10).

Саме у грудні 2004 року в Україні після масштабних політичних протестів, підтриманих значною частиною населення, авторитарний режим Л. Кучми зазнав поразки. Проте нова влада за президентства В. Ющенка не змогла подолати наслідки «кучмізму», що призвело до збереження гібридного політичного режиму в країні. Хоча В. Ющенко обіцяв боротися з корупцією та олігархією, а також захищати простих громадян, його зусилля виявилися недостатньо рішучими. Через псевдodemократичну риторичку та політичну непослідовність він втратив підтримку як серед олігархічних кланів, так і серед звичайних українців, які не отримали обіцяних змін після «помаранчевої революції».

Події листопада – грудня 2004 р. мали деякі характеристики, які можна розглядати як ознаки революційності, так і як політичну кризу (тривала від оголошення результатів другого туру виборів до рішення Верховного Суду України про їхню недійсність та призначення переголосування), політичну мобілізацію великої кількості громадян, протистояння між владою та опозицією, а також політичну поляризацію в суспільстві. Ці обставини не дозволяють вважати ці події революцією або путчем, заколотом, переворотом. Оцінку цих подій з більш широкої перспективи рекомендують здійснювати через призму транзитології (Мацієвський, 2006, с. 24). У цій сфері політичних досліджень розрізняють кілька типів політичної трансформації: реформа, революція, переворот і перехід. Якщо революція передбачає насильницьку зміну існуючих інститутів, то перехід характеризується зміною інститутів без порушення правових норм. Реформа і переворот також не відповідають цим критеріям (Мацієвський, 2006, с. 25). «Помаранчева революція» призвела до кількісних змін у владній верхівці та спричинила деякі зміни у складі еліти, але не принесла значних якісних змін. Перехід в Україні ускладнився неефективністю політичних еліт, проте має шанс завершитись консолідацією демократії (Мацієвський, 2006, с. 26). Тому події, які відбувалися в зазначений час, потрібно розглядати крізь призму транзиту.

Події листопада 2004 – січня 2005 рр. стали періодом невизначеності, що завадило консолідації політичного режиму, який формувався на попередніх етапах трансформації. Згідно з нелінійною логікою процесу, постреволюційний період мав знижувати рівень невизначеності, сприяти стабільному формуванню політичних акторів, інститутів, ресурсів, стратегій. Однак єдність дій колишньої опозиції та нових переможців була порушена вже під час консультацій щодо змін до Закону про вибори та Конституції України. Зокрема, соціалісти погодилися на пропозицію В. Литвина та комуністів підтримати такі зміни в «пакетному» голосуванні. «Наша Україна» та особливо БЮТ виступали проти такого підходу. Врешті-решт, 8 грудня 2004 р. ВРУ ухвалила «пакет» законів, який не лише змінював Закон про вибори, а й відкривав шлях до трансформації України в парламентсько-президентську республіку (цит. за Романова, 2008, с. 68). Особливої уваги заслуговує конституційна реформа. З 1 січня 2006 р. було запроваджено зміни до Конституції України, які перетворюють Україну на парламентсько-президентську республіку. Крім того, Президент України В. Ющенко виступив із ініціативою продовжити процес реформування Основного закону. У лютому 2008 р. відбулося перше засідання Конституційної ради – позапарламентського органу, завданням якого було розробити нову редакцію Конституції

України. Дискусії щодо процедури внесення змін до Конституції України, зокрема через референдум замість Верховної Ради України, досі тривають (Романова, 2008, с. 68-69).

Влада виявилася неспроможною повною мірою реалізувати потенціал демократії. Зміна форми правління на парламентсько-президентську республіку, протистояння між В. Ющенком і Ю. Тимошенко призвели до появи в режимі ознак охлократії, характерних для початкового етапу трансформації. Це стало однією з причин реваншу В. Януковича в 2010 р. Однак, підсумовуючи цей період, слід зазначити, що демократичні тенденції в розвитку українського політичного режиму все ж переважали (Іськів, 2021).

Прихід до влади В. Януковича призупинив демократичні процеси і призвів до зворотного руху в бік авторитаризму. Відправною точкою цього стало скасування в жовтні 2010 р. Конституційної реформи 2004 р. та повернення до президентсько-парламентської форми правління. Мета цього кроку була дуже очевидною – концентрація державної влади та виконавчої вертикалі в одних руках, що характерно для авторитарних режимів. Протягом трьох років при владі В. Янукович зумів підпорядкувати не тільки судову владу, відому корумпованістю та залежністю від чиновників, але й законодавчу. Україна почала швидко рухатися в бік авторитаризму, наслідуючи приклад РФ та Білорусі. В. Янукович та його оточення вирішили «добудувати» авторитаризм, ухваливши так звані «закони 16 січня» 2014 р. під час Революції Гідності, з метою придушення громадянських свобод і «викорінення демократії». Розстріл демонстрантів у трагічні дні зими 2014 р. став кульмінацією сформованого клептократичного авторитаризму. Показовим є те, що політична кар'єра В. Януковича завершилася так само, як у багатьох авторитарних диктаторів, – втечею з країни з нагробованим майном. Враховуючи це, відповідно до наявних класифікацій авторитаризму в політології, цей політичний режим можна визначити як авторитарний, олігархічно-клептократичний (Томахів, 2014, с. 338).

Стосовно процесуальних особливостей демократичного транзиту в Україні можна виокремлювали такі: невиконання ключового завдання перехідного періоду, а саме зміни еліт; неспроможність правлячих кіл усвідомити пріоритетність правил і процедур управління, а також процесу їх формальної інституціалізації; повільний темп реформ та постійне невиконання ключових завдань на кожному етапі переходу, що мало б слугувати основою для наступних перетворень; відносна слабкість головної опозиційної сили – національних демократів, регіональна обмеженість їх впливу, а з часом – все більша зосередженість на внутрішніх конфліктах, фрагментація; їхня неоднозначна роль як рушіїв реформ, оскільки вони більше зосереджувалися на питаннях державності, через що стали надто м'якою «конструктивною» опозицією; вкорінення неформальних інституцій протягом перехідного періоду через затримки в створенні офіційних інституцій і подальше їх ігнорування або невдалі спроби реформування; слабкість, нестабільність і низька легітимність офіційно встановлених демократичних інституцій і через постійне гальмування реформ, і через їх постійну критику, реформування в інтересах окремих партійних груп; проходження посткомуністичного та антиолігархічного процесів, відповідних проблемам відбору / реструктуризації / консолідації нової політичної еліти; поступова зміна залишкового посткомуністичного авторитаризму новим олігархічно-клієнтельним авторитаризмом (Срібна, 2012, с. 8-9).

Виділяли і основні чинники гальмування трансформації політичного режиму в Україні:

- непрофесіоналізм політичної еліти та зосередження влади в руках старої партійно-державної номенклатури, що схильна до корупції й не зацікавлена у радикальних змінах;
- залучення частини правлячої еліти з маргінальних верств суспільства, їх прагнення швидкого підвищення свого соціального статусу та матеріального достатку;
- гальмування формування прошарку «середнього прошарку» – основного носія суспільних цінностей і природного стабілізатора влади;
- нерозвинене громадянське суспільство (Редькіна, 2012, с. 226-227).

Досліджуючи режим В. Януковича, західні дослідники його називають «керованою демократією», «султанським режимом». Режим залишився гібридним, оскільки в ньому

одночасно співіснували авторитарні інститути та практики разом із демократичними. Всі спроби В. Януковича розширити свої повноваження призвели «не до встановлення авторитаризму, а до його квазіформи: гіпертрофованої виконавчої вертикалі без чіткої інституційної основи та підтримки знизу». Кількість його повноважень виявилася обернено пропорційною кількості прихильників. Якщо на президентських виборах він отримав підтримку від 35% виборців у першому турі до 48% – у другому, то до кінця першого року його рейтинг знизився до 24-28%, а навесні 2011 р. впав до менш ніж 20% (цит. за Євтушенко, 2016, с. 14). Концентрація влади авторитарного режиму В. Януковича була досягнута шляхом антиконституційних дій. Це і створення «коаліції» через підкуп депутатів, і ігнорування політичного вибору українців на дострокових виборах 2007 р. Також порушенням стало неконституційне перенесення місцевих виборів, їх не визначення в низці міст, в т.ч. Києві, зміна виборчого законодавства на маніпулятивне і недемократичне, а також зміна Конституції України не через Верховну Раду України, як це передбачено законом, а через Конституційний Суд України. Оприлюднена «чорна бухгалтерія» Партії регіонів свідчила про масштабні фальсифікації, підкуп виборчих і судових структур (Буравченко, 2016, с. 354). Все це склало базис протестів, які вилилися в Революцію Гідності 2013-2014 рр. Відмова підписувати договір про асоційоване членство в ЄС стала лише приводом, а не причиною народного виступу. В Україні так і не відбулося повної інституціалізації демократичного режиму, і не були створені політичні інститути, які б ефективно сприяли вирішенню соціально-економічних проблем, успадкованих від тоталітарного минулого. Причиною цього стала й агресія з боку РФ проти України. У ситуації, коли існує загроза суверенітету країни, демократичні засоби, як правило, дають більше важелів супротивникам демократії, зв'язуючи ініціативність демократичних груп (Буравченко, 2016, с. 355).

До того ж, на думку дослідників, демократичні перетворення повністю відображають протиріччя між владою та свободою, індивідуальними і суспільними інтересами, егалітаризмом та елітаризмом, а також підкреслюють значення лідерства і політичної участі громадян у формуванні та реалізації політичних рішень і визначенні політичного курсу країни; демократичний перехід часто засвідчує неготовність політичного класу, елітних груп та громадянського суспільства до реалізації моделі «шокової терапії», а демократизація політичного процесу виявляється не одномоментним актом переходу (Олійник, 2013, с. 91).

Революція Гідності, так само як і Помаранчева революція, підтвердила прагнення українців до євроінтеграції, що також означає прагнення до впровадження демократичних ідей та цінностей у державне управління. Дестабілізація внутрішньої політичної системи значно знизили ефективність державного управління, зробивши країну вразливою до зовнішніх впливів. Через це, хоча Україна повернулася до парламентсько-президентської форми правління, роль президента П. Порошенка, обраного у травні 2014 р., виявилася значно більшою, ніж передбачено офіційними повноваженнями. Попри це, він досяг певних успіхів у просуванні демократизації в Україні. Угода про асоціацію між Україною та ЄС стала ключовим орієнтиром для подальшого розвитку держави, не втрачаючи актуальності й сьогодні. Її положення зобов'язали країну провести низку реформ, спрямованих на розвиток демократичних інститутів і закріплення європейських цінностей. У рамках цієї Угоди в період 2014-2019 рр. було ініційовано реформи децентралізації, судової, освітньої систем і системи охорони здоров'я (цит. за Інтеграція освіти, науки, 2021, с. 231).

До згаданого можна додати, що однією з головних ініціатив після Революції Гідності став старт процесу децентралізації, який передбачав передачу більшої влади та фінансових ресурсів місцевим громадам. Цей процес мав на меті зміцнення місцевого самоврядування та забезпечення більшого впливу громадян на рішення, що стосуються їхніх регіонів. Однак Україна продовжує стикатися з низкою важливих зовнішніх викликів, таких як війна і важливий процес європейської інтеграції в умовах воєнного стану. Країна зміцнює зв'язки з міжнародними партнерами та працює над євроатлантичним напрямом. Це потребує реалізації реформ, а також гарантій демократії та прав людини для забезпечення зовнішньої безпеки. Однак одночасно Україна стикається з внутрішніми політичними конфліктами,

корупцією, обмеженнями влади. Ці проблеми під час війни ставлять під загрозу стабільність демократичних інститутів і вимагають проведення реформ (Головко, 2024, с. 34).

Політичний режим, який сформувався при П. Порошенку, можна охарактеризувати як конкурентна та нестабільна електоральна демократія. Це і милітаризація, і демократизація механізмів політичної участі, і прозахідна орієнтація та мобілізаційна спрямованість. Ситуація спричинена збройною агресією, через яку потрібно було проводити масштабні реформи, щоб подолати в т.ч. економічну кризу. На відміну від періоду президентства В. Ющенка, в 2014-2016 рр. не спостерігалось ефектів роздвоєного правління. З одного боку, П. Порошенко, завдяки найбільшій фракції в парламенті, підтримці уряду, кулуарним угодам з іншими політичними гравцями, контролював роботу парламентсько-урядової коаліції. З іншого боку, після виборів до ВРУ виникла така структура влади, при якій президент і його партія не могли зосередити всю владу в своїх руках. Фактично утворилася «картельна» партія влади (БПП + НФ), де кожна її частина мала свої, часто суперечливі інтереси. Однак через існуючий баланс сил реалізувати їх без погодження з партнером було неможливо. Наслідком такого симбіозу стало створення двох конкуруючих патрон-клієнтських мереж навколо президента та прем'єра, а також кулуарно-квотний принцип розподілу посад у державних органах і компаніях. Також тривало розподілення силового та адміністративного ресурсів, що сприяло процесам демократизації. Протягом 2014-2019 рр. «Народний фронт» через міністра А. Авакова зберігав контроль над Міністерством внутрішніх справ (поліція, Національна гвардія, прикордонна служба), що стало стримуючим фактором для розширення впливу президента (Пашков та Хомерікі, 2023, с. 151).

З середини 2016 р., після створення вузької коаліції між БПП і НФ в парламенті, почалася поступова трансформація політичного режиму в напрямку напівконкурентного, «м'якого» президентсько-олігархічного авторитаризму. Президент України зміцнив своє домінування в органах влади завдяки законним повноваженням, неформальному впливу, маніпуляціям. Відставка другого уряду А. Яценюка в квітні 2016 р. спрямована на посилення політичного впливу президента. У новому уряді БПП значно посилило представництво, отримавши 19 з 24 міністерських портфелів, серед яких була й посада прем'єр-міністра, яку обійняв спікер парламенту В. Гройсман. Адміністрація П. Порошенка бачила його в ролі технічного виконавця своїх рішень, але дуже швидко новий прем'єр почав створювати власну патрон-клієнтську мережу. Протягом цього ж часу до президентських виборів 2019 р. особливістю політичного режиму було існування всередині владної структури 3 конкуруючих патронажних мереж: президента, прем'єр-міністра та «Народного фронту». Окрему клієнтську групу мав також мер Києва В. Кличко. Після реорганізації правлячої коаліції, хоча «Народний фронт» і втратив посаду голови уряду, він отримав контроль над «ресурсними» міністерствами, зберігаючи вплив на політичні рішення (Пашков та Хомерікі, 2023, с. 152). Конфлікти між цими владними групами за контроль над державними установами та фінансовими потоками супроводжувалися зіткненнями. У період 2016-2019 рр. політичний режим П. Порошенка змінився з нестабільної електоральної демократії на неконсолідований змагальний авторитаризм. Основними його рисами стали неформальна концентрація влади в руках президента, спроби утримати владу за допомогою м'яких репресій, а також тиск на медіа та опозицію (Пашков та Хомерікі, 2023, с. 153).

Велика війна проти України, яку розпочала РФ 24 лютого 2022 р., суттєво вплинула на політичний режим країни, який був змушений адаптуватися до вимог оборони. У зв'язку з цим можна говорити про тимчасовий характер цього політичного режиму, обумовлений воєнними обставинами. Агресія суттєво трансформувала політичне середовище України з огляду на зміну пріоритетів країни, впроваджуючи правовий режим воєнного стану (Рафальський та Майборода, 2023, с. 10). Це призвело до значних змін як у структурі органів державної влади, так і в їхніх функціях, вплинуло на характер політичного режиму. Варто говорити про особливий екстремальний політичний режим, визначений Законом «Про правовий режим воєнного стану в Україні», який слід розглядати як тимчасовий, а не постійний. Він зумовлений необхідністю захисту країни та швидкого реагування на виклики,

викликані російською агресією, такими як ракетні обстріли, заміновані території, внутрішньо переміщені особи, біженці, людські втрати тощо. З іншого боку, тривала дія такого режиму створює передумови для формування певних політичних процесів в Україні та впровадження окремих політичних практик (Рафальський та Майборода, 2023, с. 11).

Указом Президента України від 24.02.2022 р. № 68/2022 «Про утворення військових адміністрацій», після повномасштабного вторгнення РФ, на всій території України були створені військові адміністрації для забезпечення оборони, громадської безпеки та порядку. Відповідно до статті 4 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року, передбачені такі види військових адміністрацій: обласні, районні та адміністрації населених пунктів (міські, селищні, сільські). Військово-цивільні адміністрації, які створюються на період дії воєнного стану, беруть на себе частину функцій обласних рад і представницьких органів. Це певний виклик для демократії, особливо з огляду на зростання довіри до силових структур (Бабкіна та Дячок, 2024, с. 9). Парламент в Україні став розбалансованим. Він і далі займається ключовими державними питаннями, але через воєнний стан і військовий спротив у його роботі простежується стагнація, відсутність насичення новими кадрами. У діяльності ВРУ простежується певна криза, зокрема через посилення концентрації влади в органах виконавчої влади, фактично під керівництвом Президента. Це призводить до того, що парламент не повною мірою виконує свої функції, зокрема контроль за виконанням обов'язків і повноважень органами виконавчої влади. Додатково, негативно впливає зниження рівня довіри населення і законодавчого органу, і до політичних партій, особливо тих, які представлені у Верховній Раді України. Це створює серйозні виклики для розвитку демократії в Україні (Бабкіна та Дячок, 2024, с. 10).

Для того, щоб зрозуміти сутність сучасного демократичного процесу в Україні, потрібно звертати увагу на показники. Упродовж 2023 р. Україна підвищила свій показник демократії серед 29 країн Центральної Європи та Центральної Азії, незважаючи на російське вторгнення та загальне погіршення якості демократичного управління в регіоні упродовж останніх 20 років. Дані наведені в останньому звіті міжнародної організації «Freedom House» під назвою «Країни перехідного періоду 2024»: 29 «перехідних» країн у 2023 р. 10 країн втратили рейтингові позиції щодо демократичності управління, проте в 5 країнах показники покращилися порівняно з попереднім роком. Серед них Україна, яка досягла результату в 3,43 бали з можливих 7 та продемонструвала найкращу динаміку зростання рівня демократизації. Відзначено, що Україна досягла значного прогресу в забезпеченні прозорості роботи судових, антикорупційних органів, однак все ще відноситься до країн перехідного періоду, гібридного режиму (цит. за Томахів, Качуровський, 2024, с. 142).

Унікальний характер процесів впровадження демократії впливає на соціально-політичне життя сучасної України, стимулюючи активізацію діяльності її ключових інститутів: державної влади, політичних партій, громадських організацій та народу як головного джерела влади. Це сприяє ефективній співпраці як на національному рівні, так і на міжнародній арені. Особливу роль відіграє систематична та цілеспрямована взаємодія України з Європейським Союзом, узгодження соціальної та економічної політики у майбутньому (Машталір та Леськів, 2020, с. 21). На думку вчених, наразі Україна переживає період швидких змін і трансформацій, які глибоко впливають на основні риси суспільства. Одночасно триває так званий «політичний транзит», тобто пошук нових форм розподілу влади, встановлення нових повноважень, закріплення механізмів їх делегування, а також впровадження нових форм демократичного контролю та участі. Цей процес в Україні супроводжується певною напругою, драматизмом, що занурює країну у стан динамічного хаосу; це поєднання окремих аспектів традиційного суспільства та сучасної держави, охоплюючи значну кількість елементів, що перейшли з минулого або були сформовані за останні десятиліття. Політичний режим в Україні ґрунтується на існуванні як політичного, так і ідеологічного плюралізму, тобто свободи світоглядних та ідеологічних переконань свідомих громадян у рамках політичної системи (Атаманова та Бандиш, 2022, с. 16). Просування ж України до кінцевої мети політичної трансформації – консолідованої

демократії, яка передбачає прийняття узгоджених правил політичної взаємодії, створених на основі суспільного компромісу, значною мірою залежатиме від успішності політичних реформ, від співпраці з Європейським Союзом, від розвитку громадянського суспільства, від стану демократії в сусідніх країнах (Атаманова та Бандиш, 2022, с. 17).

Українська держава на сучасному етапі свого розвитку повинна усвідомлювати ключові світові тенденції та визначити свій стратегічний шлях для організації державної діяльності. В межах євроінтеграції перед Україною стоять кілька важливих факторів, що впливатимуть на її розвиток: економічні, політичні, державне управління. Модернізація цих напрямів із використанням найкращих практик європейських країн може стати поштовхом для позитивних змін у політичній системі, економіці та суспільстві країни. Виконання нових вимог євроінтеграційного процесу може допомогти вирішити давні проблеми України, зміцнити її стратегічні позиції на міжнародній арені та створити ефективну систему державного управління (цит. за Машталір, Леськів, 2020, с. 21).

Висновки. В період здобуття незалежності України в державі не відразу можна було відстежити швидкі транзитивні зміни, це питання еволюції. Загалом можна відстежити пряме тяжіння до демократії, адже транзитивні перетворення окреслюються певною циклічністю, яка обумовлена президентством того чи іншого діяча в той чи інший період розвитку та зміною форми правління. При Л. Кравчуку існував неконсолідований змагальний авторитаризм, при Л. Кучмі – конкурентний виборчий авторитаризм, при В. Ющенку – крихка електоральна демократія, при В. Януковичу – кланово-олігархічний клептократичний авторитаризм, при П. Порошенку – нестабільна конкурентна електоральна демократія, а відтак і неконсолідований змагальний авторитаризм. Без сумнівів, це шлях зі своїми процесуальними змінами та циклічними напрямками. В джерелах часто акцентується, що режим констатувався як перехідний, гібридний, при цьому з виразними елементами розвитку електоральної демократії, однак демократичні новоутворення ще достатньо імітаційні, не набули завершеності чи досконалих форм. Це також поставторитарний тип політичного режиму, в якому поєднуються як авторитарні, так і демократичні методи здійснення влади. Конкретніше його можна визначити як персоналістсько-популістичний. Кінцевою «станцією» демократичного транзиту в Україні має бути консолідована демократія, в якій розмитість кордонів між демократичними та авторитарними рисами правління буде відсутня, а «відкати» до автократичних типів управління стануть неможливими, проте цьому перешкоджає повномасштабне вторгнення РФ.

Наразі заслугоує політологічного аналізу шлях транзитного руху в Україні, який був започаткований з оголошенням воєнного стану як правового режиму, і має тимчасове існування до закінчення війни. Важливо продовжувати дискусію, чи можлива демократія в такий період нашої країни, яким може бути режим після закінчення війни, якщо наявний режим не вкорениться в суспільному ладі, прогнозувати і те, як може трансформуватись сучасна політична система. Наразі в Україні прогнозованість подальшого транзиту та перебігу політичних подій залишається досить умовною і потребує подальших політологічних досліджень.

Використані джерела:

1. Томахів, В., Качуровський, О. (2024) Концептуальні засади дослідження демократичних трансформаційних процесів. Актуальні проблеми філософії та соціології. 142 с. http://www.apfs.nuoua.od.ua/archive/47_2024/27.pdf
2. Іськів, В. (2021) Еволюція сучасного політичного режиму в Україні. Соціально-політичні комунікації як чинник консолідації та демократизації українського суспільства: щорічн. наук. праць / відп. за вип. Т. В Гончарук (Чолач). Тернопіль: ЗУНУ. 46 с. <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/46397/1/%d0%86%d1%81%d1%8c%d0%ba%d1%96%d0%b2.pdf>
3. Кривчик, Г. (2019) Врядкування та політичні режими в УРСР і сучасній Українській державі: порівняльний нарис. Науково-теоретичний альманах Грані. Т. 22, № 12. С. 77-87.
4. Мацієвський, Ю. (2006) Між авторитаризмом та демократією: політичний режим після «помаранчевої революції». Політичний менеджмент. № 5. С. 18-32. file:///C:/Users/Asus/Downloads/PoMe_2006_5_4.pdf
5. Зміни політичних режимів і перспективи зміцнення демократії в Україні: монографія / авт. кол.: Г. Зеленько (керівник, наук. ред.), Т. А. Бевз, С. Г. Брехаря, М. С. Кармазіна, В. О. Ковалевський,

О. Ю. Кондратенко, Н. В. Конаненко, Т. М. Ляшенко, О. М. Майборода, Ю. Ж. Шайгородський. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2021. 416 с. <https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2021/12/ZMINY-POLITYChNYKh-REZhYMIV.pdf>

6. Олійник, М. (2013) Моделі демократичних перетворень та особливості демократизації політичного процесу в Україні. Актуальні проблеми політики. Вип. 49. С. 87-94. http://app.nuoua.od.ua/archive/49_2013/12.pdf

7. Машталір, Х., Леськів, С. (2020) Реалізація демократії в Україні: політико-правовий аналіз. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки. Том 31 (70). Ч. 1. № 2. С. 20-24. https://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/2_2020/part_1/6.pdf

8. Срібна, Т. (2012) Тенденції розвитку демократичної трансформації політичних режимів України і Республіки Польщі у порівняльному аналізі. Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Політологія. Соціологія. Право. № 4. С. 7-11.

9. Редькіна, Г. (2012) Особливості політичного режиму в Україні. Наукові записки ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України. Вип. 6 (62). С. 224-233. https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/redkina_osoblyvosti.pdf

10. Томахів, В. (2014) Трансформація політичного режиму в незалежній Україні: загальні тенденції, особливості дефініцій. Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. Тернопіль: ТНЕУ. Вип. 19. Ч. 1. С. 336-342.

11. Інтеграція освіти, науки та бізнесу в сучасному середовищі: зимові диспути: тези доп. II Міжнародної науково-практичної інтернетконференції, 4-5 лютого 2021 р. Дніпро, Україна, 2021. Т. 1. 502 с. <http://www.wayscience.com/wp-content/uploads/2021/02/WD-2021-Part-1-1.pdf#page=230>

12. Адаптивні зміни політичного поля України в умовах війни: монографія за ред. О. О. Рафальського, О. М. Майбороди. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2023. 672 с.

13. Михальченко, М. (2010) Кланово-олігархічний режим: негативи і позитиви функціонування. Наукові записки ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України. № 5 (49). С. 83-94. https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/mykhalchenko_klanovo.pdf

14. Головка, А., Лавренко, Д. (2024) Політичний режим України та його особливості в умовах воєнного стану. Сучасна українська держава: вектори розвитку та шляхи мобілізації ресурсів матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 30 квітня 2024 р.). Одеса: ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Центр соціально-політичних досліджень «Politicus». С. 32-25. <http://dspace.pdpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/19601/1/Golovko.pdf>

15. Гуманітарний і інноваційний ракурс професійної майстерності: пошуки молодих вчених: матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих учених, 18 листопада 2022 р., м. Одеса. Львів – Торунь: Liha-Pres, 2022. 400 с. https://docs.mgu.edu.ua/docs/aspirantura/181122_konf_tezi.pdf#page=15

16. Євтушенко, О. (2016) Політичний режим та його роль у регулюванні взаємовідносин суспільства й держави. Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]. Серія: Політологія. Т. 284, Вип. 272. С. 12-16. file:///C:/Users/Asus/Downloads/Npchdupol_2016_284_272_4.pdf

17. Міненкова, Н. (2012) Політичний режим незалежної України: чому не вийшло «справжньої демократії»? Вісник ХНУ імені В. Н. Кармазіна. Серія «Питання політології». № 1007. С. 63-66.

18. Фісун, О. (2008) Політичний режим України у порівняльній перспективі. Стратегічні пріоритети. № 1 (6). С. 5-12. https://www.libr.dp.ua/text/sp2008_1_2.pdf

19. Пашков, В., Хомерікі, О. (2023) Політико-режимні трансформації в Україні (1991-2019): біг по колу на шляху до демократії. Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. № 1 (56). С. 135-158.

20. Бабкіна, О., Дячок, С. (2024) Політичний режим в Україні до і під час дії воєнного стану: нові виклики. Науковий часопис УДУ імені Михайла Драгоманова. Серія 22. Політичні науки та методики викладання соціально-політичних дисциплін. Вип. 35. С. 5-13.

21. Буравченко, Р. (2016) Політичний режим сучасної України: перспективи еволюції. Гілея: науковий вісник. Вип. 109. С. 352-356. file:///C:/Users/Asus/Downloads/gileya_2016_109_92.pdf

22. Дем'яненко, Б. (2010) Генезис інституту президентства в Україні. Сучасна українська політика. Політики та політологи про неї. К.: Український центр політичного менеджменту, Вип. 19. С. 24-38. <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/26663/03-Demyanenko.pdf?sequence=1>

23. Дем'яненко, Б. (2014) Ефективність/неефективність інституту президентства в сучасній Україні. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 22: Політичні науки та методика викладання соціально-політичних: [збірник наукових праць]. М-во освіти і науки України, Нац. Пед. Ун-т ім. М. П. Драгоманова. К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова. Спецвипуск: Політика і духовність в умовах глобальних викликів: матеріали Міжнар. Наук.-практ. Конференції, 2-3 квітня 2014 р. С. 39-46.

24. Романова, В. (2008) Помаранчева революція як етап трансформації політичного режиму в Україні. Магістеріум. Вип. 31. Політичні студії / [упоряд. Кисельов С. О.]. С. 65-70.

References:

1. Tomahiv, V., Kachurovskiy, O. (2024) Kontseptualni zasady doslidzhenia demokratychnykh transformatsiynnykh protsesiv [Conceptual principles of the study of democratic transformational processes]. Aktualni problemy filosofii ta sotsiologii. 142 s. http://www.apfs.nuoua.od.ua/archive/47_2024/27.pdf [in Ukrainian].
2. Iskiv, V. (2021) Evoliutsia suchasnoho polituchnoho rezhymu v Ukraini [Evolution of the modern political regime in Ukraine]. Sotsialno-politychni komunikatsii yak chynnyk konsolidatsii ta demokratyzatsii ukraïnskoho suspilstva: schorichn. nauk. prats / vidp. za vyp. T. V. Honcharuk (Cholach). Ternopil: ZUNU. 46 s. <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/46397/1/%d0%86%d1%81%d1%8c%d0%ba%d1%96%d0%b2.pdf> [in Ukrainian].
3. Kryvchyk, G. (2019) Vriyduvannya ta polituchni rezhymy v URSR i suchasniy Ukraïnskiy derzhavi: porivnialnyi narys [Governance and political regimes in the Ukrainian SSR and the modern Ukrainian state: a comparative essay]. Naukovo-teoretychni almanach Grani. T. 22, № 12. S. 77-87. [in Ukrainian].
4. Matsievskiy, Y. (2006) Mizh avtorytaryzmom ta demokratiyeu: politychni rezhym pislya «pomaranchevoyi revoliutsii» [Between Authoritarianism and Democracy: The Political Regime After the Orange Revolution]. Politychni menezhment. № 5. S. 18-32. file:///C:/Users/Asus/Downloads/PoMe_2006_5_4.pdf [in Ukrainian].
5. Zminy politychnykh rezhymiv i perspektyvy zmitsnennya demokratii v Ukraini: monohrafia [Changes in political regimes and prospects for strengthening democracy in Ukraine: monograph] / avt. kol.: H. Zelenko (kerivnyk, nauk. red.), T. A. Bevz, S. G. Breharya, M. S. Karmazina, V. O. Kovalevskiy, O. Y. Kondratenko, N. V. Kononenko, T. M. Lyashenko, O. M. Mayboroda, Y. Zh. Shaigorodskiy. Kyiv: IPIEND imeni I. F. Kurasa NAN Ukrainy, 2021. 416 s. <https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2021/12/ZMINY-POLITYChNYKh-REZhYMIV.pdf> [in Ukrainian].
6. Oliynyk, M. (2013) Modeli demokratychnykh peretvoren ta osoblyvosti demokratyzatsii politychnoho protsesu v Ukraini [Models of democratic transformations and features of the democratization of the political process in Ukraine]. Aktualni problemy polityky. Vyp. 49. S. 87-94. http://app.nuoua.od.ua/archive/49_2013/12.pdf [in Ukrainian].
7. Mashtalir, H., Leskiv, S. (2020) Realizatsiya demokratii v Ukraini: polityko-pravovyi analiz [Implementation of democracy in Ukraine: political and legal analysis]. Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Seriya: Yurydychni nauky. Tom 31 (70). Ch. 1. № 2. S. 20-24. https://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/2_2020/part_1/6.pdf [in Ukrainian].
8. Sribna, T. (2012) Tendentsii rozvytku demokratychnoi transformatsii politychnykh rezhymiv Ukrainy i respubliky Polshi u porivnyalnomu analizi [Trends in the development of democratic transformation of the political regimes of Ukraine and the Republic of Poland in a comparative analysis]. Visnyk Natsionalnoho technichnoho universytetu Ukrainy «Kyivskiy politehnikhnyi instytut». Politologia. Sotsiologia. Pravo. № 4. S. 7-11. [in Ukrainian].
9. Redkina, G. (2012) Osoblyvosti politychnoho rezhymu v Ukraini [Peculiarities of the political regime in Ukraine]. Naukovi zapysky IPIEND imeni I. F. Kurasa NAN Ukrainy. Vyp. 6 (62). S. 224-233. https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/redkina_osoblyvosti.pdf [in Ukrainian].
10. Tomahiv, V. (2014) Transformatsia politychnoho rezhymu v nezalezhnyi Ukraini: zahalni tendentsii, osoblyvosti definitsii [Transformation of the political regime in independent Ukraine: general trends, peculiarities of definitions]. Ternopil: TNEU. Vyp. 19. Ch. 1. S. 336-342. <http://dspace.wunu.edu.ua/jspui/bitstream/316497/5582/1/%D0%A2%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D1%85%D1%96%D0%B2%20%D0%92..pdf> [in Ukrainian].
11. Intehratsiya osvity, nauky ta biznesu v suchasnomu seredovyshi [Integration of education, science and business in the modern environment]: zymovi dysputy: tezy dop. II Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi internetkonferentsii, 4-5 liutoho 2021 r. Dnipro, Ukraina, 2021. T. 1. 502 s. <http://www.wayscience.com/wp-content/uploads/2021/02/WD-2021-Part-1-1.pdf#page=230> [in Ukrainian].
12. Adaptivni zminy politychnoho polya Ukrainy v umovach viyny [Adaptive changes of the political field of Ukraine in the conditions of war]: monohrafia za red. O. O. Rafalskoho, O. M. Mayborody. Kyiv: IPIEND imeni I. F. Kurasa NAN Ukrainy. 2023. 672 s. [in Ukrainian].
13. Myhalchenko, M. (2010) Klanovo-oliharhichnyi rezhym: nehatyvy i pozytyvy funktsionuvannya [Clan-oligarchic regime: negatives and positives of functioning]. Naukovi zapysky IPIEND imeni I. F. Kurasa NAN Ukrainy. № 5 (49). S. 83-94. https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/mykhalchenko_klanovo.pdf [in Ukrainian].
14. Golovko, A., Lavrenko, D. (2024) Politychni rezhym v Ukraini ta yoho osoblyvosti v umovah voyennoho stanu [The political regime of Ukraine and its peculiarities in the conditions of martial law]. Suchasna ukraïnska derzhava: vektory rozvytku ta shlyzhy mobilizatsii resursiv materialy VII Vseukraïnskoi naukovo-praktychnoi konferentsii (m. Odesa, 30 kvitnya 2024 r.). Odesa: DZ «Pivdenno-ukraïnskiy natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni K. D. Ushynskoho», Tsentr sotsialno-politychnykh doslidzhen «Politicus». S. 32-35. <http://dspace.pdpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/19601/1/Golovko.pdf> [in Ukrainian].
15. Humanitarni i innovatsiyni rakurs profesiynoi maysternosti [Humanitarian and innovative perspective of professional skill]: poshuky molodyh vchenyh: materialy VIII Vseukraïnskoi naukovo-praktychnoi konferentsii studentiv, aspirantiv ta molodyh vchenyh, 18 lystopada 2022 r., m. Odesa. Lviv – Torun: Liha-Pres, 2022. 400 s. https://docs.mgu.edu.ua/docs/aspirantura/181122_konf_tezi.pdf#page=15 [in Ukrainian].
16. Yevtushenko, O. (2016) Politychni rezhym ta yoho rol u reguliuvanni vzyayemovidnosyn suspilstva y derzhavy [Political regime and its role in regulating relations between society and the state]. Naukovi pratsi [Chornomorskoho derzhavnogo universytetu imeni Petra Mohyly kompleksu «Kyyevo-Mohylyanska akademii»].

Seriya: Politologia. T. 284, Vyp. 272. S. 12-16. file:///C:/Users/Asus/Downloads/Npchdupol_2016_284_272_4.pdf [in Ukrainian].

17. Minienkova, N. (2012) Politychnyi rezhym nezaleznoi Ukrainy: chomu ne vyishlo «spravzhnoi demokratii» [The political regime of independent Ukraine: why did «real democracy» fail]? Visnyk HNU imeni V. N. Karmazina. Seriya «Pytannya Politologii». № 1007. S. 63-66. [in Ukrainian].

18. Fisun, O. (2008) Politychnyi rezhym Ukrainy u porivnyalnyi perspektyvi [Political regime of Ukraine in a comparative perspective]. Stratehichni priorityty. № 1 (6). S. 5-12. https://www.libr.dp.ua/text/sp2008_1_2.pdf [in Ukrainian].

19. Pashkov, V., Homeriki, O. (2023) Polityko-rezhymni transformatsii v Ukraini (1991-2019): bih po kolu na shlyahu do demokratii [Political and regime transformations in Ukraine (1991-2019): running in circles on the way to democracy]. Visnyk Nationalnoho yurydychnoho universytetu imeni Yaroslava Mudroho. Seriya: Filosofiya, filosofiya prava, politologia, sotsiologia. № 1 (56). S. 135-158. [in Ukrainian].

20. Babkina, O., Dyachok, S. (2024) Politychnyi rezhym v Ukraini do i pid chas dii voyennoho stanu: novi vyklyky [Political regime in Ukraine before and during martial law: new challenges]. Naukovyi chasopys UDU imeni Myhaila Drahomanova. Seriya 22. Politychni nauky ta metodyky vykladannya sotsialno-politychnyh doslidzhen. Vyp. 35. S. 5-13. [in Ukrainian].

21. Buravchenko, R. (2016) Politychnyi rezhym suchasnoi Ukrainy: perspektyvy evoliutsii [Political regime of modern Ukraine: perspectives of evolution]. Hileya: naukovyi visnyk. Vyp. 109. S. 352-356. file:///C:/Users/Asus/Downloads/gileya_2016_109_92.pdf [in Ukrainian].

22. Demyanenko, B. (2010) Henezis instytutu prezidentstva v Ukraini [The genesis of the institution of the presidency in Ukraine]. Suchasna ukrainska polityka. Polityky ta politolohy pro nei. K.: Ukrainskyi centr politychnoho menedzhmentu, Vyp. 19. S. 24-38. <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/26663/03-Demyanenko.pdf?sequence=1> [in Ukrainian].

23. Demyanenko, B. (2014) Efektyvnist/neefektyvnist instytutu prezydentstva v suchasniy Ukraini [Effectiveness/ineffectiveness of the institution of the presidency in modern Ukraine]. Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seriya 22: Politychni nauky ta metodyky vykladannya sotsialno-politychnyh dystsyplin: [zbirnyk naukovyh prats]. M-vo osvity i nauky Ukrainy, Nats. Ped. un-t im. M. P. Drahomanova. K.: Vyd-vo NPU im. M. P. Drahomanova. Spetsvypusk: Polityka i duhovnist v umovah hlobalnyh vyklykiv: materialy Mizhnar. nauk.-prakt. Konferentsii, 2-3 kvitnya 2014 r. S. 39-46. [in Ukrainian].

24. Romanova, V. (2008) Pomarancheva revoliutsiya yak etap transformatsii politychnoho rezhymu v Ukraini [The Orange Revolution as a stage of transformation of the political regime in Ukraine]. Magisterium. Vyp. 31. Politychni studii / [uporyad. S. O. Kyselov S. O.]. S. 65-70. [in Ukrainian].

Anna Karnaukh,

Candidate of Political Sciences, Associate Professor of the Department of Political Sciences of the Educational and Scientific Institute of Law and Political Science, Mykhailo Drahomanov Ukrainian State University

Bohdan Vovk,

student of the Political Science major at the Educational and Scientific Institute of Law and Political Science, Mykhailo Drahomanov Ukrainian State University

Features of Democratic Transformations in Modern Ukraine

The relevance of the topic of the article lies in the fact that even at the current stage of its existence in Ukraine, the non-linearity of political development associated with transitory jumps and systemic tension caused by the modern Russian-Ukrainian war can be traced. In essence, the existing changes in the political regime in Ukraine are connected with the defense of the state essence, which are a reflection on external challenges. In order to determine the type of political regime in Ukraine, it is first of all necessary to take into account the interaction and choice of various factors in the context of the historical formation of Ukrainian statehood. Therefore, it is very important to reflect on the current period of time in which Ukraine found itself, because it is usually after such times that the strengthening of democratic processes and transformational upsurges take place. First of all, it is necessary to take into account the former state of the political system in Ukraine, which can be the main factor in understanding the value of modern democratic transformations, because for a long time the mission of the Ukrainian state remained undefined, which requires clarification of this mission and other tasks, goals, directions and vectors of development. Democratization should become a key mechanism for reforming public administration, which is currently one of the most important and important components of the political process in Ukraine. It is very interesting to track exactly how democratic state formation is taking place in our country and to determine the characteristic features of this process from the point of view of transitology as one of the post-communist countries, which are aimed at the consolidation of democracy. The purpose of the article is to determine of the specifics of the transformation of the political regime in Ukraine, which not only changed every time, but also acquired new qualities and characteristics, which affected the state-building process and socio-political development. This refers to an attempt to determine the peculiarities of the Ukrainian version of the transition from an authoritarian political regime to a democratic system in order to clarify the peculiarities of the democratization scenario.

Keywords: *political regime, transit, democracy, democratization, authoritarianism, Ukraine, Orange Revolution, Revolution of Dignity.*